

AD VOCEM.

Scythia. Simonyi Zsigmond a M. Nyőr 270. lapján arra emlékeztet, hogy a NyK. 25:252. lapján velem szemben azt vitatta, hogy a *régiek* a Scythia szót csakugyan Szittyának olvasták. Szívesen emlékezem, ha úgy kívánja s most is csak azt mondhatom, hogy a régiek a Scythiát nem olvasták Szittyának. Lehet, hogy Simonyi a prae-historicus régiket gondolja, mert ezek némely nyelvészeti módszer alkalmazásakor gyakran szerepelnek: én csak a XVI. XV. században élt régiekről beszélek. Székely, Heltai s a többiek scythákról, scithiaiakról, Scythiáról beszélnek és a hogy ők írták, olvasták s mondták a szót, úgy olvasta, mondta mindenki az ő írásukat egészen a Nyelvtörténeti Szótár megszerkesztése után még egy darab ideig. Azonban a tananyag feldolgozásában szorgalmatoskodó lelkek szükségesnek ítélvén Csáti Demeter döcögő verseinek orthopaedizálását, antipalaeographicus kötések alkalmazásával elsöben is zsugorító műtétet vittek véghez a szegény Scythia szón: Nosza! »prédára siető saskeselyüként« ott termett a magyarkodó orthológia is, és karma szakadtáig huzza-vonja a vélt zsákmányt, vijjogva felette a maga természete szerint. Évődésnek megjárja, tudománynak azonban — aligha.

De hogy S. szerint el ne felejtsek arra a kérdésre felelni, hogy vajon hol vette magát a *szitya* szó: ezennel megmondom. Mind prózát író krónikásaink, mind énekszerző verselőink Farkas Andrástól kezdve Göröcsöni Ambrúson s a többiekén át egész Etédi Mártonig, a Magyar Gyász és a Scytha király szerzőjeig, Scythiát írnak s mondanak. Ennek az utolsónak már lett volna módjában Szittyát írni, de nem tette. Sőt az, a ki ezt a *régiséget* megcselekedte, maga sem ragaszkodott hozzá. Ez pedig Dugonics volt, a ki a nevestől mindenestől maga alkotta Etelkájával mondatta ki legelőször a *Szittyai Magyarok* nevét Etelka-ja (1788.) első könyve 65. lapján, a hol azután 14. sz. jegyzetében csúrve-csavarva etymologizálja a Saca, Scythia szót, *száz ki-ki* értelmet tulajdonítván neki, t. i. hogy egy *scythia* száz ellenséget bír legyűrni. »Ugyanezen okból ama magyar Eleink *szittyai* magyaroknak édes-örömet mind nevezték, mind nevezették magokat. Sőt országjokat is *Szittyiának* mondták, azt értvén általa: hogy ők olly országiak lennének, és magokat olly magyaroknak tartanák, kiknek egygyike se félne az imillyen-amollyanoktól; hanem szemébe merne nézni akárki fiának stb.« A jámbor Dugonics erőködéséből kilátszik, hogy a *Saca, scythia, száz* szavak összetimporálhatása alkottatta meg vele a *szittyai, szityia* alakokat, melyek helyett a 97. 98. lapon már megint *sciták*-at, *scitiai nyelvet* ír, a 123. lapon Scitiai magyarokról és Scitia-

beliekről szól. (Az *sc* talán csak nem *sz* még itt is?!). Mily kevésbé volt szerelmes Dugonics e régiséges alkotásaiba, abból is kitűnik, hogy 1794-ben megjelent Gyapjas Vitézei előszavában is így ír: »Kár vólt volna pedig ezen régi történetet, új világra nem hozni: mivel benne édes Eleinknek, ama régi *Scitáknak* nyomdokait láttuk. Sőt maga is ama híres-neves Medea, a kolkisi királynak hasonlíthatatlan kisaszszonya, ki ezen munkában fő-személylét mutattya, Anyai részről, valóságos *Scithiai* fajzat vala.«

Nem lehet tehát állítani, hogy Dugonics nagyra lett volna a maga csinálmányával s talán mivel maga sem kedvelte, azért nem akart tetzeni még olyan írónak sem, mint Mándy István, Anonymus fordítója (1799.) a ki Magyar Sunádja 2. lapján nagy dicsérettel említi Dugonics etymologizáló szép jegyzését, de nem megy tovább annál, hogy *Scythiát, scythiait, Scythiát* ír.

Az így árván maradt *szittyaiakon* aztán Virág Benedek jó szíve esett meg; 1808-ban megjelent Magyar Századaiban pártjokat fogta s örök életet biztosított számukra. »Anonymus Szittyának nevezte azt a földet, mely »nagyon kiterült hosszára és széltre... Ez szerint Szittyaiaknak tarták magokat a magyarok stb.« (4. l.) »Oh Szittyaiak!« szólítja meg Álmos a maga magyarjait (8. l.) stb. stb.

A *szittyai*, *szittyai* alakot tehát Dugonicsnak és Virágnak köszönhetjük. Etelka és a Magyar Századok népszerűsége tette őket közkeletűekké. Ezeket tudva írta Czuczor és Fogarasi a Nagy Szótárban, hogy »a *scythia* szó nálunk is régebben egészen a latin szerént ejtetett«: ma a nyelvész hatánkodás (Rechthaberei) patinával igyekszik bevonni azt a darab vasat, a minek még a kőmész rozsdából is csak a nyelvészek feledékenysége és makranczossága révén juthat valami kevés. Úgy jártak vele mint egy néhai jó barátom a Ruchadlo-ekével, a minek a nevét annak idejében a magyar béres *rohadtó ekének* mondta. Megtetszett neki a szó hangzása s nem állította éppen, hogy a szittyák már azzal szántottak, de ősmagyarságát még is hajlandó volt vitatni. Mikor aztán az eke cseh eredetéről meggyőződött, azzal fejezte be a vitát, hogy »semmit sem mondtam!«

Tudós vitatkozásaink nem szoktak ily őszinteséggel végződni. Talán ez a szóváltás sem fogja azt megérni, pedig már elég lehetne ebből a *szityegés-szotyogásból*; elég abból a furcsaságból is, hogy oly kocza nyelvész csinálmányát, a milyennek Nyelvőrök bizonyára tartják Dugonicsot, ily őskori koppantónak agnoscalják. (Oh *sc!*)

De ki tehet róla, hogy mesézik az ilyen is, meg az olyan is, a mit a felülmondott Márton Etédi (ad formam: Mat'as Devai, Pál Kenézi stb.) így foglalt versbe:

Nemzeti nyelvemet ha veszed pennára,
Ditsekszel, hogy tértél Atyáid nyomára:
Mégis magyar selymet tekercsz frantz rámára
S tántzolsz Scythia lábom idegen nótára.

Sz. Á.